

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه؛ مورد مطالعه: دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) [◇]

عباس زمانی^۱
آذر قلی‌زاده^۲

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تبیین تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه انجام گرفت. **روش:** روش پژوهش، کیفی از نوع پدیدارشناسی بود. بدین منظور تعداد ۲۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و اطلاعات آنها با مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری و با روش هفت مرحله‌ای کلایزی تحلیل شد. **یافته‌ها:** گزاره اصلی پژوهش با عنوان «تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه» با چهار مفهوم اصلی شامل «تضعیف هویت مذهبی»، «تضعیف ارزشهای اخلاقی و خانوادگی»، «تضعیف ارتباطات خانوادگی» و «ترویج ارتباطات ناپه‌نجار اجتماعی» بود که در این مقاله بدان پرداخته شد. **نتیجه‌گیری:** یافته‌ها بیانگر این بود که دانشجویان در جریان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در بعد مذهبی تجارب منفی مختلفی کسب کرده‌اند که بر روند زندگی خانوادگی و هویت مذهبی آنها بسیار تأثیرگذار بوده است. آگاهی از این تهدیدها ضمن کاهش آسیبهای اجتماعی، امکان استفاده بهینه از فناوری‌های نوین را فراهم و مسیر برنامه‌ریزی و سیاستگذاری خرد و کلان فرهنگی کشور را برای متولیان امر هموارتر می‌کند.

واژگان کلیدی: تهدیدهای مذهبی، تلفن همراه، شبکه‌های اجتماعی، نرم‌افزارهای اجتماعی.

◇ دریافت مقاله: ۹۴/۰۷/۱۶؛ تصویب نهایی: ۹۵/۰۲/۱۰.

۱. کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان و کارشناس روابط عمومی سازمان فاوا شهرداری اصفهان (نویسنده مسئول)/

نشانی: اصفهان، بلوار آئینه‌خانه، سازمان فاوا شهرداری/ نمابر: ۰۳۱-۳۶۶۱۲۴۹۶ / Email: zamani_abbas1000@yahoo.com

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشکده مدیریت، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، اصفهان، ایران.

الف) مقدمه

رشد و توسعه رسانه‌های دیجیتال در دنیای امروز به گونه‌ای است که به نظر می‌رسد عصر جدیدی در حوزه جامعه‌شناسی و روابط انسانی پیش رو باشد؛ عصری که در آن، مفاهیم زمان و مکان به شکل قابل توجهی تغییر کرده و انقلابی فراگیر در عرصه ارتباطات انسانی به وجود آمده است. «رسانه‌های جدید، مجموعه متمایزی از فناوری‌های ارتباطات بوده که دیجیتالی بودن و دسترسی گسترده برای استفاده شخصی، از ویژگی‌های مشترک آن می‌باشد.» (مهدی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۱۹)

تلفن همراه، پدیده نوظهور عصر ارتباطات است که در بیش از دو دهه حضور فراگیر در جامعه ایرانی با کارکردهای متنوع، رفته‌رفته نقش و جایگاه ویژه‌ای نسبت به سایر رسانه‌ها، وسایل ارتباطی و حتی سایر ابزارهای زندگی ما به خود گرفته است. امکان عکاسی و فیلم‌برداری، ارسال و دریافت پیام کوتاه^۱ و پیام چند رسانه‌ای^۲، بالا بودن سرعت انتقال اطلاعات، امکان ارسال تصویر و فیلم و ضبط صدا، امکانات رایانه‌ای، اتصال به شبکه و... (روجک، ۱۳۹۰: ۴۲) در کنار خدمات اینترنت باعث شده این وسیله جذاب، بدون محدودیت زمانی حجم زیادی از اطلاعات صوتی، تصویری و متنی را تولید و با استفاده از خدمات اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در کسری از دقیقه به هر نقطه از جهان منتقل کند.

«شبکه اجتماعی مجازی وب‌سایتی است که در مرحله اول به افراد و سازمانها اجازه می‌دهد صفحات خود را روی آن ایجاد و در مرحله دوم این امکان را می‌دهد که این صفحات بر اساس مشترکات گوناگون به هم متصل شود.» (عدلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۷)

فیس‌بوک، تانگو، گوگل پلاس، اینستاگرام، توئیتر، تلگرام، وایبر، اوو، واتس‌آپ، وی‌چت، لاین^۳ و... از رایج‌ترین نرم‌افزارهایی‌اند که امکان ارتباط کاربران خود با یکدیگر را به عنوان یک شبکه اجتماعی مجازی روی تلفن همراه فراهم می‌سازند.

با وجود اینکه تلفن همراه و شبکه‌های اجتماعی مجازی به نوبه خود ابزارهای ارتباطی مناسب و دارای کارکردهای مفید و مؤثری‌اند که مورد توجه بسیاری از جوانان و روشنفکران قرار دارند، اما از سویی، نهادهای سنتی مانند خانواده‌ها و مذهب، از ظهور این شبکه‌ها بر روی تلفن همراه ابراز نگرانی کرده، اصل وجود آن را به واسطه تهدیدهای متعددی همچون: تبلیغات ضد دینی و القای شبهات، کم‌رنگ کردن ارزشهای اسلامی و اخلاقی، به وجود آوردن اعتیاد (اکبری، ۱۳۸۹)، نقض حریم خصوصی افراد (سلیمانی‌پور، ۱۳۸۹)،

1. SMS

2. Multimedia

3. Facebook, Tango, Google+, Instagram, Twitter, Telegram, Viber, Oovoo, WhatsApp, Wechat, Line

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ♦ ۲۷۷

انزوای اجتماعی، بحران هویت، ترویج سریع شایعات، گسترش ارتباطات نامتعارف میان جوانان (رحیمی و پرنده، ۱۳۹۲)، تعارض ارزشها (زنجانی‌زاده، ۱۳۸۴)، ظهور تخلفات سایبری، مزاحمت مجازی (سبحانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۸) و... زیانبار دانسته، بر جلوگیری و محدود کردن استفاده از آن تأکید داشته‌اند. در چند سال اخیر، ظهور نرم‌افزارهای اجتماعی و همچنین استفاده‌های ناصحیح و در برخی موارد افراطی، در کنار وب‌سایتهای مختلف اینترنتی، بر آسیبهای فرهنگی تلفن همراه افزوده است.

وجود همین آسیبهای فرهنگی - اجتماعی، باعث شد تا حتی پیش از آنکه این شبکه‌ها از طریق تلفن همراه به سادگی در دسترس عمومی کاربران قرار گیرد، امکان دسترسی به برخی از آنها از طرف دولت، محدود و سیاستهای فرهنگی برای کاهش تقاضای آن در پیش گرفته شود. این در حالی است که ارائه نرم‌افزارهای اجتماعی تلفن همراه، استفاده از این وسیله و شبکه‌های اجتماعی آن را به گونه‌ای با یکدیگر عجین کرده که دستگاه‌های جدید تلفن همراه بدون این برنامه‌ها بی‌معنا شده، از استقبال قابل توجهی برخوردار نخواهند بود و همین موضوع، نگرانی‌های زیادی را برای خانواده‌ها و مسئولان در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و حتی سیاسی به وجود آورده است.

در طول ظهور این شبکه‌ها و فراگیر شدن آن در میان جوانان، بارها شاهد کشمکش میان دولت و مجلس، گروههای سنتی در مقابل کاربران و حتی در درون نهادهای متولی بوده‌ایم؛ تا جایی که یک گروه به استناد آسیبهای، به شدت استفاده از آن را نفی و گروه دیگر، استفاده از این شبکه‌ها را در راستای آزادی‌های مدنی، حق مسلم هر فرد دانسته، با دخالت دولت و محدودیت استفاده از آن به مخالفت برخاسته‌اند.

در نگاهی کلی، با توجه به اهمّ مسائل و مشکلات موجود در خصوص ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر، تزلزل هویت کاربران، تضعیف باورهای دینی و هویت ملی، وابستگی روانی، ارتباطات ناپه‌نچار اجتماعی، نقض حریم خصوصی، رواج بی‌اعتمادی در جامعه و... محقق در صدد است تا تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه را بررسی کند.

ب) مبانی نظری تحقیق

در دهه اخیر، در میان چند رسانه‌ای‌ها، تلفن همراه مورد توجه بسیاری از مردم قرار گرفته؛ زیرا این وسیله ارتباطی، ترکیب تمامی رسانه‌های دیداری، شنیداری، نوشتاری و حتی گفتاری را فراهم آورده است.

با ظهور عصر جدید رسانه‌های دیجیتالی در مقابل رسانه‌های سنتی همچون روزنامه، رادیو و تلویزیون، دسته‌بندی جدیدتری در رسانه‌های دیجیتالی با عنوان «رسانه‌های نوین» شکل گرفته که تفاوت‌های آشکاری در شکل و نحوه استفاده با رسانه‌های گذشته دارد؛ رسانه‌هایی که با ویژگی ارتباطات الکترونیکی در فضای

مجازی، شرایطی متفاوت را نسبت به روابط چهره به چهره برای کاربران فراهم آورده‌اند. تعاملاتی که در این فضا رخ می‌دهد، ذهنیت و گرایشهای جدیدی برای افراد ایجاد کرده که می‌تواند در رفتار و تعاملات آنها در دنیای حقیقی، تغییراتی هر چند جزئی ایجاد کند. (برات دستجردی، ۱۳۹۳: ۱۶۱)

تلفنهای همراه هوشمند، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی مجازی و... از جمله رسانه‌های نوینی‌اند که در سالهای گذشته تلاشهای بسیاری برای تبیین ماهیت استفاده از آنها انجام شده است. از ابتدای ظهور تلفن همراه تا کنون، شبکه‌های ارتباطی افراد از طریق این وسیله ارتباطی رسانه‌ای تغییرات زیادی کرده؛ آنچنان که اگر چه در ابتدا بیشتر شبیه به یک تلفن سیار مورد استفاده قرار می‌گرفت، اما اکنون استفاده از اینترنت و نرم‌افزارهای اجتماعی به شیوه‌های ارتباطی رایج در تعاملات تلفن همراه بدل شده است.

اهمیت توجه به این موضوع از آن جهت است که «اگر تا یک دهه پیش، فرهنگها و خرده‌فرهنگهای جوانان و نوجوانان حول مصرف، به ویژه در عرصه مربوط به پوشش و موسیقی قرار داشت، در حال حاضر فناوری‌های ارتباطی تعاملی و مجازی، به ویژه اینترنت و تلفن همراه، الزاماتی جدی برای خرده‌فرهنگهای ایشان پدید آورده‌اند». (ذاتر ثابت و فردی، ۱۳۹۱: ۱۲۱)

از طرف دیگر، ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی در دهه اخیر و اضافه شدن امکان استفاده از آن روی تلفن همراه، فرصتها و تهدیدهای این وسیله ارتباطی را دو چندان کرده؛ تا جایی که عده‌ای از متفکران و صاحب‌نظران با تأکید بر استفاده سودمند از فناوری‌های نوین، استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه را اجتناب‌ناپذیر دانسته، از آن استقبال می‌کنند و در طرف دیگر، منتقدان آن با پررنگ کردن آسیبها و تهدیدهای آن، به دنبال راهی برای کم‌رنگ کردن حضور این وسیله ارتباطی در میان خانواده‌ها هستند.

روچک (۱۳۹۰) در کتاب «مطالعات فرهنگی» ضمن بیان ویژگی‌های تلفن، وجوه منفی استفاده از آن را برشمرده، بیان می‌کند: «استفاده از تلفن همراه نیز مانند اینترنت از وجوه منفی برخوردار است. تلفن همراه با انواع جدیدی از مزاحمتها در فضای عمومی همراه است. قطارها و اتوبوسهای عمومی، به صورت یک طرفه به عنوان دنباله فضای اداری و خصوصی به کار گرفته می‌شود؛ تا آنجا که شرکتهای حمل و نقل، ایجاد «مناطق آرام» را برای مسافرانی که خواهان حفظ خلوت خویشند، در دستور کار خود قرار داده‌اند. استفاده از تلفن همراه در هواپیما موجب اختلال در علامت‌دهی هواپیما می‌شود و مخاطره‌آمیز است. شرکتهای تبلیغاتی پیامهایی را بدون اجازه مشتریان ارسال و فراورده‌های جدید را تبلیغ می‌کنند؛ به نحوی که موبایل به یک سطل زباله برای پیامهای ناخواسته تبدیل شده است. به علاوه، پلیس و سایر نهادها و ارگانها می‌توانند به منظور نظارت و کنترل، از پیامها و مکالمات تلفنی رونوشت بردارند». وی همچنین تأکید می‌کند: «مزیت‌های تلفن همراه به وضوح این معیاب را کم‌اهمیت جلوه می‌دهد و برای ارسال و دریافت پیام، شیوه‌هایی جدید و چندگانه عرضه می‌کنند».

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ♦ ۲۷۹

از بین بردن یا کم‌رنگ کردن ارزشهای معنوی و مذهبی، تزلزل ارزشها یا مخدوش شدن ارزشهای اخلاقی بر اثر کاربرد مخرب بلوتوث^۱، پیامهای کوتاه غیر اخلاقی و... نیز از دیگر اثرات مخرب فرهنگی-اجتماعی تلفن همراه است که توجه به آن بسیار ضروری و دارای اهمیت است.

در حال حاضر به دلیل مشکلات و معضلات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محدودیتهای دینی و اجتماعی در برقراری ارتباط با جنس مخالف، اکثر نوجوانان و جوانان به دلیل امکانات و مزایایی چون: راحتی در دستیابی، ناشناس ماندن و مقرون به صرفه بودن، از طریق تلفن همراه ارتباط برقرار می‌کنند. (سبحانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۴)

این آسیبها در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی نیز به شکل وسیع‌تری اتفاق می‌افتد؛ چرا که در این شبکه‌ها افراد و گروههای مغرض با اهداف از پیش تعیین شده و با شیوه‌های مخصوص، اقدام به تبلیغات ضد دینی و حمله به اعتقادات مذهبی می‌کنند. گاه پس از تحقیق و ریشه‌یابی درمی‌یابیم که هدف اصلی گردانندگان برخی از این شبکه‌ها، دین‌زدایی و حمله به مقدسات دیگران بوده است.

در این زمینه مشکلات دیگری از قبیل ساخت پروفایل‌های تقلبی در شبکه‌های اجتماعی و عدم امکان کنترل آنها به دلیل حجم بالای هرزنامه‌ها نیز وجود دارد که باعث می‌شود افرادی با هویت‌های ساختگی و جعلی به فضای مجازی وارد شوند و با ورود به حریم خصوصی دیگران، تصاویر و اطلاعات آنها را به سرقت برده، از آن سوء استفاده کنند.

از طرف دیگر، امروزه با ورود این وسایل ارتباطی جدید به حریم خانواده‌ها، والدین و فرزندان ساعتهای متمادی در کنار یکدیگر سپری می‌کنند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر شاهد خانواده‌هایی هستیم که والدین و فرزندان گرد هم نشسته، درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کنند و نظرات همدیگر را جویا شوند. (رحیمی، ۱۳۹۰: ۱۹)

تحقیقات نشان داده است که اینترنت به دلیل تسهیل در ایجاد روابط دوستانه و عاشقانه، در زمینه‌های غیر اخلاقی نیز بسیار مورد توجه قرار گرفته؛ تا جایی که اینترنت موجب سهولت خیانت در روابط زناشویی و ایجاد روابط نامشروع شده است.

بخش شایعه نیز یکی از مهم‌ترین آسیبهای این رسانه نوین است که در سالهای اخیر نمونه‌های عینی بسیاری می‌توان برای آن ذکر کرد. شایعات اغلب به افزایش اضطراب و کاهش امنیت روانی جامعه منجر می‌شود. (اکبری، ۱۳۸۹: ۱۲۰-۱۱۲)

در یک جمع‌بندی، با تمام تحقیقاتی که تا کنون درباره تلفن همراه و شبکه‌های اجتماعی صورت گرفته است، می‌توان گفت انجام پژوهشی جدید درباره پدیده نوظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه، امری لازم و ضروری است؛ زیرا به کشف فرصتها و تهدیدهای جدیدی منجر می‌شود که در تحقیقات پیشین به واسطه متفاوت بودن نوع کاربرد و استفاده از تلفن همراه وجود نداشته است. از این رو، مطالعات فرهنگی نرم‌افزارهای اجتماعی در زمره مطالعات خاص فرهنگی محسوب می‌شود که نتایج آن به درک صحیح و جامع‌تر از اندیشه و عمل کاربران آن کمک کرده، می‌تواند آغازگر فصل جدیدی در مطالعه فرهنگی رسانه‌های نوین باشد.

هدف تحقیق

هدف اصلی پژوهش، شناسایی تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه است.

پرسش تحقیق:

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه چیست؟

ج) پیشینه تحقیق

تحقیقات نشان می‌دهد استفاده از رسانه‌های دیجیتالی بر سرمایه فرهنگی و اجتماعی کاربران تأکید داشته است. در این زمینه امیدوار (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سرمایه اجتماعی»، از وجود رابطه معنادار بین میزان ارتباط با دیگران در فیس‌بوک، میزان استفاده از امکانات فیس‌بوک و سرمایه اجتماعی خبر داد.

امیری (۱۳۸۷) در تحقیقی دیگر با «مطالعه فرصتها و تهدیدات ناشی از ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی» نشان داد که با ظهور این فناوری‌ها، فرصتها و تهدیدهای جدیدی در محیط راهبری ناجا به وجود آمده است.

از طرف دیگر، چالشهای فرهنگی رسانه‌های نوین همواره مورد نقد و بررسی پژوهشگران حوزه‌های مختلف بوده است. در این رابطه سبحانی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با موضوع «چالشها و کارکردهای فرهنگی و اجتماعی تلفن همراه و راهکارهای اصلاح آن»، عمده‌ترین راهکارهای بهره‌گیری مناسب از تلفن همراه را شامل افزایش بودجه فرهنگی کشور، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی استفاده از تلفن همراه جهت کاهش جرایم، آموزش و انتقال میراث فرهنگی، ارتقای سواد رسانه‌ای و... عنوان کردند.

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ۲۸۱

در خصوص «تجارب جوانان از تلفن همراه در تغییر هنجارهای فرهنگی» نیز خسروی (۱۳۸۹) نشان داد که جوانان در جریان استفاده از تلفن همراه، تجارب مثبت و منفی زیادی کسب کرده‌اند که بر هنجارهای ارتباطی، مذهبی، خرده‌فرهنگی و نمادین و ناهنجاری‌های فرهنگی آنها تأثیر گذار بوده است.

شاید هدف کاربران در استفاده از رسانه‌های نوین، عامل تعیین‌کننده‌ای برای نقد و بررسی این موضوع باشد؛ چنانکه برات دستجردی (۱۳۹۳) در پژوهش خود به «بررسی نقش شبکه‌های سایبری بر هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه اصفهان» پرداخت و نشان داد که بین میزان، انگیزش و اهداف استفاده از شبکه‌های سایبری و هویت فرهنگی دانشجویان، رابطه معناداری وجود داشته و مهم‌ترین اهداف استفاده از شبکه‌های سایبری، اهداف اجتماعی، ارتباطی، فردی و فرهنگی بوده است.

این در حالی است که چراغ‌ملایی و همکاران (۱۳۹۳) فرصت‌ها و چالش‌های «استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش» را با بررسی پژوهش‌های انجام شده در حوزه آموزش و یادگیری دنبال و مشخص کردند که استفاده از این ابزار می‌تواند به برانگیختن رویکرد تحقیق، تحلیل و خلاقیت، قوه قضاوت مستقل و خودآگاهی انتقادی در دانشجویان منجر شود.

در پژوهشی دیگر، نصیری و بختیاری (۱۳۹۴) با آسیب‌شناسی تلفن همراه بر روی ۲۰۰ نفر از شهروندان تهرانی ثابت کردند که بین استفاده از تلفن همراه و ارزش‌های انسانی رابطه معناداری وجود دارد.

در ادامه تحقیقات پیشین، کانتس^۱ (۲۰۰۷) روی تأثیر گروهی تلفن همراه، پژوهشی با عنوان «گروه مبتنی بر پیام‌رسانی تلفن همراه در حمایت از جهت‌گیری اجتماعی اوقات فراغت» انجام داد و در نهایت عنوان کرد که در هنگام ارسال پیام گروهی، افزایش قابل توجهی در ارسال پیام‌های سرگرم‌کننده، همچنین در کیفیت ارتباطات اجتماعی تلفن همراه نسبت به پیام‌های نفر به نفر وجود داشته است.

همچنین هابریکس^۲ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیق خود با موضوع «تأثیر شبکه‌های اجتماعی و روش دسترسی کاربر در ارزیابی رسانه‌های اجتماعی» نشان دادند که شیوه‌های دسترسی به شبکه‌های مجازی می‌تواند بر رفتار کاربران و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تأثیر گذار باشد.

رویکرد علمی و استفاده مناسب از رسانه‌های نوین و به ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی، موضوعی است که همواره مورد تأکید برخی پژوهشگران قرار گرفته است؛ چنانکه فری^۳ و همکاران (۲۰۱۲) با بررسی «اشکال جدیدی از روابط اجتماعی و حرفه‌ای دیجیتال: مطالعه موردی فیس‌بوک»، نشان دادند که پژوهشگران ایتالیا از فیس‌بوک برای مقاصد حرفه‌ای استفاده کرده بودند.

1. Counts
2. Heinrichs
3. Ferri

از دیگر نکات مورد توجه اکثر کاربران شبکه‌های اجتماعی، حفاظت از حریم خصوصی آنهاست که در این زمینه زیملز و کی^۱ (۲۰۱۴) «اشتراک گذاری رسانه‌های تصویری دیجیتال؛ نگرانی‌های حریم خصوصی و اعتماد میان جوانان» را برای مقایسه نگرش دانشجویان کالج^۲ در رابطه با حفظ حریم خصوصی و اعتماد به دیگران در اشتراک گذاری تصاویر دیجیتالی و ویدیویی از طریق رسانه‌های مبتنی بر اینترنت در سه شکل فیس‌بوک، سایر شبکه‌های اجتماعی و تلفن همراه بررسی کردند و نشان دادند که اعتماد به گیرنده تصاویر ارسال شده از طریق تلفن همراه به میزان قابل توجهی بیشتر از رسانه‌های دیگر بود.

در پژوهشی مشابه ابروچین^۳ و همکاران (۲۰۱۵) «همگرایی واقعیت مجازی و شبکه‌های اجتماعی: تهدیدی برای حریم خصوصی و آزادی» را بررسی کردند و با تمرکز بر مسائل اخلاقی مربوط به همگرایی احتمالی واقعیت مجازی، شبکه‌های اجتماعی و در نهایت شبکه‌های اجتماعی مجازی، مشخص کردند که همگرایی واقعیت مجازی در شبکه‌های اجتماعی مجازی، مشکلات اخلاقی همچون تهدید حریم خصوصی و تهدید آزادی مخاطبان را به همراه داشته است.

(د) روش‌شناسی تحقیق

با توجه به موضوع مورد مطالعه در این پژوهش، از روش «تحقیق کیفی» با رویکرد «پدیدارشناسی»^۴ استفاده شد. پدیدارشناسی، برای استخراج عصاره ذات تجربه انسانی، شیوه‌ای از تحقیقات با مختصات توصیفی، انعکاسی و تفسیری را پیشنهاد می‌کند. در این توصیف، شیوه تجربه و آنچه افراد تجربه می‌کنند، ارائه می‌شود. پدیدارشناسی به عنصر اساسی تجربه در زندگی روزمره مردم توجه دارد. لذا تجربه، نقطه مرکزی تمرکز پدیدارشناسی قرار گرفته است. (ایمان، ۱۳۹۱)

از آنجا که محقق در صدد شناخت تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه بود، روش تحقیق خود را از نوع کیفی بر اساس روش «پدیدارشناسی هرمنوتیکی» انتخاب کرد و با استفاده از مصاحبه نیمه ساختارمند تا اشباع نظری اطلاعات، از کل دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳، ۲۰ نفر از مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری با رده سنی ۲۱ تا ۵۲ سال را با روش نمونه‌گیری هدفمند ناهمگن انتخاب و از تجارب ایشان در استفاده از شبکه‌های مجازی تلفن همراه استفاده کرد.

1. Zemmels & Khey
2. College
3. O'Brolcháin
4. Phenomenology

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ۲۸۳

در این راستا، پژوهشگر با معرفی خود به عنوان دانشجوی هم‌دانشگاهی، از مشارکت‌کننده تقاضا می‌کرد که در صورت تمایل وی را در انجام پژوهش یاری رساند. مصاحبه‌شوندگان این اختیار را داشتند که در صورت تمایل به هر سؤال پاسخ دهند و در هر زمان از مصاحبه خارج شده یا انصراف دهند.

همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش پیشنهادی کلایزی^۱ در هفت مرحله انجام گرفته

است. (استیفن، ۲۰۰۳)

در این رابطه، نخست توصیفات همه شرکت‌کنندگان به منظور هم‌احساس شدن با آن‌ها خوانده و عیناً ثبت و بازنویسی شد.

دوم، به هر کدام از مصاحبه‌ها رجوع و عبارات مهم استخراج شد. در این زمینه ۲۹۶ عبارت و جمله مهم به دست آمد که پس از حذف کدهای تکراری، در ۱۲۲ مفهوم دسته‌بندی شد که از این میان، ۲۶ مفهوم مربوط به تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه بود.

سوم، معنی یا مفهوم هر عبارت مهم که تحت عنوان مفاهیم تنظیم شده مطرح است، توسط محقق شکل گرفت.

چهارم، مفاهیم تنظیم شده، درون دسته‌های موضوعی سازماندهی شد که در این زمینه، چهار دسته موضوعی به دست آمد.

پنجم، یافته‌ها در توصیفی جامع از پدیده مورد نظر تلفیق شد.

ششم، توصیف جامع از پدیده مورد تحقیق به شکل بیانیه‌ای صریح و روشن تنظیم و در غالب گزاره اصلی موضوع پژوهش ارائه شد.

در مرحله آخر، روایی و پایایی مطالب تأیید شد؛ بدین ترتیب که محقق، مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها را به مشارکت‌کنندگان نشان داد تا علاوه بر تأیید، در صورت نیاز اصلاحات لازم انجام گیرد. همچنین مفاهیم استخراج شده به دو نفر از اساتید دانشگاه که پژوهشهای مختلفی را با استفاده از رویکرد پدیدارشناسی کیفی انجام داده بودند ارائه و نظرات اصلاحی آنها جهت اعتبار و پایایی یافته‌ها اعمال شد.

1. Colaizzi
2. Stephen

هـ) یافته‌ها

در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش، مفاهیم به دست آمده از تجارب دانشجویان در خصوص تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در قالب چهار مفهوم کلی شامل «تضعیف هویت مذهبی»، «تضعیف ارزشهای اخلاقی و خانوادگی»، «تضعیف ارتباطات خانوادگی» و «ترویج ارتباطات نابهنجار اجتماعی» به دست آمد که در کل دارای ۲۶ زیرمفهوم است.

۱. تضعیف هویت مذهبی

مفهوم کلی «تضعیف هویت مذهبی» دارای پنج زیرمفهوم «منفعل بودن اکثر کاربران»، «تأثیر منفی بر روی نگرش کاربران»، «تغییر در باورها و ارزشهای مذهبی»، «کاهش علاقه به مطالب مذهبی» و «کاهش عمل به مستحبات دینی» است. این یافته‌ها با پژوهشهای امیری (۱۳۸۷) پیرامون تهدیدهای جدید فناوری‌های نوین اطلاعاتی، اکبری (۱۳۸۹) در خصوص کم‌رنگ کردن ارزشهای اسلامی و اخلاقی و رحیمی (۱۳۹۰) در خصوص به خطر افتادن هویت ملی هم‌سویی دارد.

در توضیح این مفهوم باید گفت: اکثر کاربران در شبکه‌های اجتماعی منفعلانه عمل می‌کنند و به جای تولید محتوا، معمولاً مصرف‌کننده محتوایند. شاید این رویکرد در شبکه‌های اجتماعی بازتابی از زندگی روزمره کاربران باشد؛ به طوری که اینان در زندگی اجتماعی نیز اغلب تأثیرپذیر بوده و کمتر تأثیرگذارند. در این پژوهش مشاهده شد اغلب کسانی که اهل مطالعه‌اند و اخبار و وقایع اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را پیگیری می‌کنند، در فضای مجازی نیز به صورت فعال به تولید محتوا پرداخته و مسائل روز را به نقد و چالش می‌کشند. اما کسی که از مطالعه روزانه بی‌بهره باشد، معمولاً به صورت منفعلانه فقط منتظر درج محتوا از سوی دیگران است. وقتی محتوای تولیدی به صورت مغرضانه و با هدف تضعیف ارزشهای اجتماعی و ایجاد شبهه در باورهای مذهبی منتشر شود، می‌تواند بر نگرش کاربران تأثیر منفی گذاشته، در برخی موارد منجر به تغییر در باورها و ارزشهای دینی و مذهبی کاربران شود که در مجموع تضعیف هویت مذهبی استفاده‌کنندگان را به دنبال دارد؛ به طوری که با زیر سؤال بردن ارزشهای مذهبی، اخلاق فردی و اجتماعی را تضعیف و به تدریج پایبندی کاربران به ارزشهای جامعه را سست می‌کند.

آسیبهای این موضوع به همین جا ختم نمی‌شود و در صورت انفعال مستمر کاربران در مواجهه با چنین تهدیدهایی، علاقه استفاده‌کنندگان به مطالب، اعمال و مناسک مذهبی کاهش یافته، به تدریج شاهد کم شدن انجام فرایض دینی و مناسک مذهبی در اینگونه افراد خواهیم بود.

آنچه گفته شد پیامدهای منفی و تهدیدهایی است که هویت مذهبی کاربران را به واسطه استفاده ناصحیح از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه مورد هجوم فرهنگی قرار داده و به تدریج ساختار جامعه را دچار پوسیدگی کرده و در نهایت، افزایش جرائم نامحسوس، افزایش اختلافات خانوادگی، ازدیاد بزهکاری در جوانان و نوجوانان و عادی‌سازی امور خلاف قانون، عرف و شرع را به واسطه تضعیف ارزشها و هنجارهای فرهنگی به دنبال خواهد داشت.

۲. تضعیف ارزشهای اخلاقی و خانوادگی

مفهوم کلی «تضعیف ارزشهای اخلاقی و خانوادگی» از هفت زیرمفهوم، شامل «بی‌توجهی به روابط و مسئولیتهای خانوادگی»، «توجه و رسیدگی کمتر به فرزندان»، «عادی‌سازی توهین و مسائل جنسی»، «شکل‌گیری و تسهیل ارتباطات نامشروع»، «کاهش وابستگی‌های خانوادگی»، «شکل‌گیری ارتباطات احساسی کاذب و غیر واقعی» و «عادی‌سازی خشونت» تشکیل شده است. این یافته‌ها با پژوهشهای زنجانی زاده (۱۳۸۴) در خصوص بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیر آن بر ارزشهای خانواده، امیری (۱۳۸۷) پیرامون تهدیدهای جدید فناوری‌های نوین اطلاعاتی و اکبری (۱۳۸۹) در خصوص کم‌رنگ کردن ارزشهای اسلامی و اخلاقی هم‌سوئی دارد.

اگر بنا را بر این قرار دهیم که ارزشهای اجتماعی زیربنای تشکیل نهادها، سازمانها و ساختار اجتماعی یک جامعه‌اند؛ وقتی ارزشهای اجتماعی تضعیف شود، بی‌شک عملکرد کلیه نهادها با مشکل جدی مواجه شده، جامعه به سوی فساد و تباهی همه‌جانبه سوق داده خواهد شد. از طرف دیگر، در میان تمامی نهادهای اجتماعی، نهاد خانواده به عنوان اولین خاستگاه اجتماعی بشر، در صورتی که مورد هجوم فرهنگی قرار گیرد، آن جامعه دچار آسیبهای جبران‌ناپذیر می‌شود.

بی‌توجهی به روابط و مسئولیتهای خانوادگی و توجه و رسیدگی کمتر به فرزندان، عادی‌سازی خشونت، توهین و بیان آزادانه مسائل جنسی، شکل‌گیری و تسهیل ارتباطات جنسی نامشروع، کاهش وابستگی‌های خانوادگی و شکل‌گیری ارتباطات احساسی کاذب و غیر واقعی، هر یک به نوبه خود می‌تواند بنیان یک خانواده را سست و حتی ویران کند.

در یک خانواده سالم، والدین با آگاهی از وظایف و مسئولیتهای خود در قبال یکدیگر و فرزندان، سعی می‌کنند به بهترین نحو ممکن در جهت ایفای نقشهای اجتماعی خویش گام برداشته، با حفظ و حراست از کیان خانواده، فرزندان را به عنوان ثمره ارزشمند خانواده، در جهت تحقق اهداف و آرمانهای والای فرهنگی و اجتماعی آن جامعه تربیت و هدایت کنند.

چگونه می‌توان انتظار داشت کیان یک جامعه حفظ شود، در حالی که در آن اعضای خانواده نسبت به وظایف خود بی‌توجهند و به جای توجه به تربیت فرزندان، به مسائل حاشیه‌ای جامعه می‌پردازند و از طرفی، فرزندان نیز به واسطه کمبودهای احساسی و روانی ناشی از این بی‌توجهی‌ها، آن را در میان بسیاری از سخنان زیبا و فریبکارانه عده‌ای افراد فرصت‌طلب و سودجو جستجو می‌کنند؟! به ویژه اینکه صحبت از مسائل جنسی در کشور ما با محدودیتهایی مواجه بوده و به واسطه خطوط قرمز و حیا اجتماعی که در بیان این مطالب وجود دارد، بسیار از جوانان و نوجوانان آشنایی با این مسائل را در میان انبوهی از اطلاعات و صفحات تحریک‌کننده جستجو کرده و به جای آشنایی با خود و فلسفه غریزه جنسی، با روابط جنسی آشنا می‌شوند که در کنار بیکاری و سایر کاستی‌های اجتماعی، به عنوان یک لذت آنی تمامی ذهن و فکر آنها را درگیر کرده، چنانچه در یک ارتباط دوطرفه با جنس مخالف به چیزی غیر از آن توجه نمی‌کنند.

سبحانی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقات خود به این نکته رسیدند که به دلیل مشکلات و معضلات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محدودیتهای دینی که در کشور ما وجود دارد و امکان ازدواج و ارتباط با جنس مخالف وجود ندارد اکثر نوجوانان و جوانان به دلیل امکانات و مزایایی چون؛ راحتی در دستیابی، ناشناس ماندن و مقرون به صرفه بودن تلفن همراه از طریق آن ارتباط برقرار می‌کنند.

۳. تضعیف ارتباطات خانوادگی

یکی دیگر از مفاهیم اصلی این پژوهش، «تضعیف ارتباطات خانوادگی» با پنج زیرمفهوم «کاهش ارتباطات چهره به چهره خانوادگی»، «تغییر سبک و محتوای ارتباطات خانوادگی»، «حضور رده‌های سنی ناهمگون در یک گروه»، «تجربیات زود هنگام بزرگسالی برای نوجوانان و جوانان» و «دسترسی اتفاقی فرزندان به اطلاعات نامناسب گوشی‌های والدین» بوده است. این یافته‌ها با پژوهشهای امیری (۱۳۸۷) در خصوص تهدیدهای فناوری‌های نوین ارتباطی، خسروی (۱۳۸۹) در خصوص تغییرات هنجاری تلفن همراه و سلیمانی‌پور (۱۳۸۹) در خصوص تأثیرات منفی رفتاری شبکه‌های اجتماعی هم‌سو می‌باشد.

یکی از معضلات امروز جامعه ما در خصوص رسانه‌های نوین، تغییر شیوه‌های ارتباطی به ویژه در میان اعضای خانواده است. در گذشته که چنین ابزارهایی در دسترس نبود، اعضای خانواده ارتباطات چهره به چهره بیشتری با هم برقرار می‌کردند. این ارتباطات از بزرگ‌ترین عضو خانواده تا کوچک‌ترین فرد، به شکل معناداری در جریان بود. گفتگوها و گپهای خانوادگی، بیان قصه‌ها و داستانهای گذشتگان در جمعهای خانوادگی، حل مسائل و مشکلات اعضای خانواده به واسطه گفتگوهای رودررو و ...، از جمله مزایای ارتباطات چهره به چهره گذشته بود. اما امروزه با وجود این نرم‌افزارها، نه تنها ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر و به ویژه در زمان میهمانی‌ها و جمعهای خانوادگی کمتر شده، بلکه گویی معدود اطلاعات رد و بدل شده میان آنها نیز محدود به محتوای شبکه‌های اجتماعی مجازی است! که این امر به نوبه خود عدم درک متقابل میان اعضای خانواده و اجتماع، عدم توانایی برقراری ارتباط صحیح و بر مبنای احترام و کاهش آستانه تحمل افراد در مواجهه با شرایط مختلف اجتماعی را به دنبال دارد.

به دفعات زیاد جمعهایی در خانواده‌ها دیده شده که افراد فقط موقع صرف غذا دست از تلفن همراه خود کشیده‌اند! ادامه یافتن این رفتارها به طور حتم نسل آینده را در حوزه ارتباطات انسانی دچار مشکل می‌کند. از طرف دیگر، حضور اعضای خانواده در گروههای سنی مختلف، به ویژه سنین کمتر، در گروههایی با سن بیشتر، باعث کسب تجارب جدیدی می‌شود که اصلاً مناسب آن دوره سنی نیست. فرزندان یک خانواده به واسطه ناآگاهی از پیامدهای منفی این شبکه‌ها، عضو گروههایی می‌شوند که در آن مطالبی با محتوای مختلف و نه الزماً غیر اخلاقی تبادل می‌شود که در برخی موارد نزدیک به یک دهه با سن وی فاصله دارد، به خصوص اینکه افرادی سودجو و فرصت طلب از این عدم آگاهی استفاده کرده و افکار و اندیشه‌های خود را به فرد کوچک تر القا و وی را تحت تأثیر فکری و عاطفی قرار می‌دهند که در

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ♦ ۲۸۷

این صورت، کاربر نوجوان تجربیاتی غیر متناسب با سن خود را کسب کرده و با مفاهیمی آشنا می‌شود که اصلاً مناسب سن او نیست و به نوعی دچار «زودبزرگسالی» می‌شود.

آخرین تهدیدی که در این زمینه می‌توان بیان کرد، این است که اعضای بزرگ‌تر خانواده و به ویژه پدر و مادر، در برخی موارد عضو گروه‌هایی حاوی تصاویر، فیلمها و مطالب جنسی و بعضاً غیر اخلاقی‌اند و با توجه به اینکه اغلب فرزندان برای بازی و سرگرمی از دستگاه تلفن همراه والدین خود استفاده می‌کنند، این امکان وجود دارد که به طور اتفاقی وارد صفحات مذکور شده، با صحنه‌هایی مواجه شوند که نه تنها مناسب با سن آنها نیست، بلکه برای سنین بزرگسالی نیز مضموم و ناپسند است.

۴. ترویج ارتباطات نابهنجار اجتماعی

آخرین مفهوم کلی این پژوهش، «ترویج ارتباطات نابهنجار اجتماعی» بوده که در ۹ زیرمفهوم «اشاعه شایعات»، «اشاعه اطلاعات غیر علمی»، «اشاعه عکس و فیلم از رفتارهای خشونت‌آمیز»، «اشاعه تصاویر غیر اخلاقی»، «برقراری ارتباطات سطحی»، «ارتباط آسان با جنس مخالف»، «برقراری روابط نامشروع»، «ایجاد مزاحمت برای دیگران» و «همه‌گیر شدن استفاده از شبکه‌های اجتماعی» دسته‌بندی شده است. این یافته‌ها با پژوهشهای امیری (۱۳۸۷) در خصوص تهدیدهای فناوری‌های نوین ارتباطی، سبحانی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۸) در رابطه با تخلفات و مزاحمت‌های سایبری، خسروی (۱۳۸۹) در خصوص تغییرات هنجاری تلفن همراه، سلیمانی‌پور (۱۳۸۹) در خصوص تأثیرات منفی رفتاری شبکه‌های اجتماعی و رحیمی و پرنده (۱۳۹۲) پیرامون تأثیر فضای مجازی بر نارضایتی خانوادها و گسترش ارتباطات نامتعارف میان جوانان هم‌سویی دارد.

همانند تأثیر مخرب این شبکه‌ها بر ارتباطات خانوادگی، شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه می‌توانند موجب به وجود آمدن ارتباطات نابهنجار اجتماعی شوند. این تهدیدها در کنار خطرات ناشی از استفاده ناصحیح از این نرم‌افزارها که به دلیل ضعف فرهنگی استفاده از فناوری نوین وجود دارد، به جای آسان کردن ارتباطات، باعث سطحی‌تر شدن روابط، ایجاد مزاحمتها و نقض حریم خصوصی افراد شده، با آسان شدن ارتباطات در جهت روابط جنسی نامشروع، نه تنها بنیان خانواده، بلکه سلامت اخلاقی و روانی جامعه را به خطر می‌اندازند.

شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه از یک سو عاملی برای استفاده و انتشار مطالب خبری و اطلاعات علمی مناسب و از سوی دیگر، وسیله‌ای برای اشاعه شایعات و اطلاعات غیر علمی‌اند. وقتی یک خبر تحریف شده و دروغ یا مطلبی بر خلاف واقعیت توسط افراد مغرض یا کم‌اطلاع تولید و در فضای مجازی منتشر می‌شود، اغلب کسانی که با آن مواجه می‌شوند به منبع و صحت آن مطلب توجه نمی‌کنند؛ به خصوص اینکه با توجه به محدودیتهای موجود در فضای رسانه‌ای جامعه و اخبار مختلفی که پیرامون مسئولان گذشته و حال حاضر وجود دارد و اکثراً حول محور سیاست، اقتصاد و تخلفات اداری و سازمانی چرخ می‌زند، مردم برای پذیرش هر نوع شایعه‌ای از این باب آمادگی دارند تا به خود و دیگران اثبات کنند که آنچه درباره مسئولان تصور می‌کرده‌اند، درست بوده است.

این مطلب تنها محدود به اشخاص خاص نیست و بعضی مواقع از قول بزرگان، اندیشمندان و حتی پادشاهان گذشته کشور نیز مطالبی گفته می‌شود که یا صحت نداشته یا به گونه‌ای تحریف شده مطرح شده است.

همه آنچه گفته شد، در کنار برقراری ارتباطات سطحی، کم‌عمق، زودگذر و ارتباط آسان با جنس مخالف و حتی تسهیل ارتباط جنسی نامشروع، همانند تیری است که قلب رفتارهای اجتماعی کاربران را نشانه گرفته، بدون آنکه آنها متوجه خطرات ناشی از آن باشند. به جرأت می‌توان ادعان داشت که این شبکه‌ها همان طور که روابط میان اعضای خانواده و دوستان را آسان کرده، ارتباط میان دختر و پسر و زن و مرد بیگانه را نیز تسهیل و از این جهت تحقق اهداف غیر شرعی و غیر اخلاقی را آسان و کم‌هزینه کرده است.

دانشجویی که برای ارتباط با همکلاسی جنس مخالف خود، به جای دریافت شماره تلفن، از این شبکه‌ها استفاده کرده، یا جوانی که هوسرانی و ارضای میل جنسی خود را در این شبکه‌ها جستجو می‌کند، از این نرم‌افزارها در جهت گسترش ارتباطات نابهنجار اجتماعی استفاده کرده است؛ به ویژه آنکه در بسیاری موارد به صورت عمدی و غیر عمدی مزاحمتی برای کاربران دیگر به وجود آمده و این فناوری را تبدیل به ابزاری برای مزاحمت کاربران به شیوه‌ای مدرن کرده است.

این مفاهیم، در کنار همه‌گیر شدن بدون آگاهی و دانش استفاده و اینکه کاربران اکثراً به دلیل استفاده و ترغیب دیگران وارد این شبکه‌ها می‌شوند، می‌توانند زمینه‌ساز بسیاری از بی‌بندوباری‌ها، اعمال خلاف قانون، خدشه‌دار شدن عفت عمومی و افزایش رفتارهای نابهنجاری بوده، از هر سو تیشه‌ای بر ریشه‌های عمیق فرهنگ یک جامعه وارد آورند.

(و) خلاصه بحث و نتیجه‌گیری

آنچه از مطالب عنوان شده دریافت می‌شود اینکه، مهم‌ترین ویژگی تلفنهای همراه هوشمند، علاوه بر قابلیت‌های چند رسانه‌ای، استفاده آسان و کم‌هزینه و دسترسی آبی به امکانات و کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. بر همین اساس، دستگاههای تلفن همراه جدید، روابط اجتماعی و هویت جدیدی خلق کرده‌اند که خود به خود فعالیتهای روزمره افراد، از الگوهای تماس، فعالیتها و دغدغه‌ها گرفته تا نوع کنش اجتماعی و روابط خانوادگی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بدین ترتیب، ابعاد استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه به نوبه خود به یک فرهنگ و شیوه زیستن تبدیل شده و به عنوان یک مصنوع فرهنگی، سازمان اجتماعی جامعه را هدف قرار داده است.

در این پژوهش بسیاری از مشارکت‌کنندگان، به ویژه متأهلان، با اذعان و ابراز ناراحتی از استفاده مداوم و بی‌رویه، در تلاش بودند با کاهش زمان استفاده، اوقات فراغت خود را در کنار خانواده و به دور از این فناوری سپری کنند.

از طرفی، فناوری‌های جدید به انحای مختلف در حال رسوخ در زندگی بشر است و سرعت تغییر و تحولات این فناوری‌ها و به ویژه فناوری‌های رسانه‌ای به گونه‌ای است که در برخی از موارد حتی فرصت

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ♦ ۲۸۹

برنامه‌ریزی و تفکر در مقابل آن را از همگان سلب می‌کند. این مهم در حوزه تلفن همراه به وضوح قابل مشاهده است؛ زیرا وسیله‌ای که تا یک دهه پیش بالاترین توانش ضبط و پخش یک موسیقی ساده، یک فیلم چند دقیقه‌ای یا تصویری با کیفیتی بسیار پایین بود، در کمتر از دو سال به وسیله‌ای همه‌کاره در دستان کاربران تبدیل شده؛ به گونه‌ای که گویی ارضای تمامی نیازمندی‌های انسانی به دستان آن سپرده شده است. از این رو، لازم است برنامه‌های مدون و سراسری برای آموزش و آگاه‌سازی والدین، جوانان و خانواده‌ها از این تهدیدها تهیه و به مرحله اجرا درآید تا ضمن آگاه‌سازی کاربران از خطرات آن، راههای مقابله با این تهدیدها آموزش داده شود و بنیان خانواده از این هجمه مصون بماند.

همچنین با توجه به وجود محتوای غیر علمی و اشاعه شایعات در گروههای اجتماعی، یکی از ضروریات حال حاضر، تشکیل گروههای تخصصی مجازی مختلف در حوزه‌های فرهنگی، علمی، اجتماعی، سیاسی، دانشگاهی، ورزشی و ... توسط نهادهای متولی همچون وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی، امور خارجه، وزارت اقتصاد و سازمان میراث فرهنگی و ... و عضوگیری مجازی از کاربران در جلوگیری از نشر مطالب خلاف واقع و ترویج مطالب علمی است.

بر اساس نتایج این تحقیق، در راستای تقویت هویت مذهبی کاربران نیز پیشنهاد می‌شود با راه‌اندازی گروههای مجازی استانی، شهری یا منطقه‌ای، به تبادل افکار با مخاطبان هر منطقه و کل کشور در جهت تقویت هویت مذهبی ایشان پرداخته شود. همچنین تشکیل گروههای مجازی مذهبی با حضور اساتید و کارشناسان حوزه و دانشگاه برای پاسخ به سؤالات و رفع شبهات دینی و فراهم کردن امکان بحث و تبادل نظر مجازی در خصوص موضوعات مورد توجه جوانان و تحت نظارت و هدایت کارشناسان شناخته شده کشور در امور فرهنگی- مذهبی می‌تواند در تقویت هویت فرهنگی کاربران نقش مؤثری ایفا کند.

تمامی مطالب عنوان شده نشان می‌دهد که عمده کاربران شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه، استفاده مناسب و صحیحی از امکانات این شبکه‌ها نداشته و بیشتر برای وقت‌گذرانی در این شبکه‌ها حضور می‌یابند. به همین دلیل و با توجه به عدم وجود فرهنگ استفاده مناسب و صحیح از این رسانه نوین که تضعیف ارزشها و هنجارهای دینی، مذهبی و خانوادگی را به دنبال دارد، لازم است مسئولان امر در این زمینه اندیشه‌ای جدی بنمایند؛ چرا که در غیر این صورت، نهاد خانواده اولین قربانی استفاده از این ابزار ارتباطی نوین بوده و در گام بعدی ارزشهای اخلاقی و مذهبی، روابط اجتماعی و هنجارهای مقبول جامعه مورد هجمه قرار خواهد گرفت.

منابع

- اکبری، فیروز (۱۳۸۹). «تلفن همراه (۲): آسیب‌شناسی اجتماعی». حصون، ش ۲۳: ۱۲۰-۱۱۲. قابل مشاهده در: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/929326>
- امیدوار تابان (۱۳۸۱). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سرمایه اجتماعی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- امیری عبدالرضا (۱۳۸۷). «مطالعه فرصتها و تهدیدات ناشی از ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی: گامی به سوی تدوین راهبرد در ناجا». مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، ش ۴: ۶۱۸-۶۰۱.
- ایمان، محمدتقی (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیقات کیفی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- برات دستجردی، نگین (۱۳۹۳). «بررسی نقش شبکه‌های سایبری بر هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه اصفهان سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰». جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و پنجم، ش ۵۴: ۱۷۰-۱۵۹.
- چراغ‌ملایی، لیلا؛ پروین کدیور و غلامرضا صرامی (۱۳۹۳). «استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش- فرصتها و چالشها». اندیشه‌های نوین تربیتی، ش ۳۹: ۵۱-۲۹.
- خسروی، زهرا (۱۳۸۹). تجارب جوانان از تلفن همراه در تغییر هنجارهای فرهنگی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی. اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- ذائر ثابت، فروغ و سهند فردی (۱۳۹۱). «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر کاربرد تلفن همراه در میان نوجوانان (۱۴-۱۱ سال) شهر تهران». مطالعات ماهواره و رسانه‌های جدید، سال اول، ش ۲: ۱۴۱-۱۲۱.
- رحیمی، محمد (۱۳۹۰). عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی؛ مطالعه موردی شهر خلخال. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- رحیمی، محمد و رادیه پرنده (۱۳۹۲). «آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده: تهدیدها و چالشها». دومین سمینار فضای مجازی و خانواده. تارنمای علوم اجتماعی ایران: <http://socialsciences.ir>
- روجک، کریس (۱۳۹۰). مطالعات فرهنگی. ترجمه پرویز علوی. تهران: ثانیه: ۴۳-۴۱.
- زنجانی‌زاده، هما (۱۳۸۴). «بررسی تأثیر اینترنت بر ارزشهای خانواده در بین دانش‌آموزان». مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، ش ۲: ۱۴۶-۱۲۱.
- سبحانی‌نژاد، مهدی؛ سیاوش پورطهماسبی و آذر تاجور (۱۳۸۸). «چالشها و کارکردهای فرهنگی و اجتماعی تلفن همراه و راهکارهای اصلاح آن». مهندسی فرهنگی، سال سوم، ش ۳۱ و ۳۲: ۲۸-۱۸.
- سلیمانی‌پور، روح‌الله (۱۳۸۹). «شبکه‌های اجتماعی؛ فرصتها و تهدیدها». ره‌آورد، ش ۳۱ (تابستان): ۱۹-۱۴. قابل مشاهده در: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/732098>

تجارب دانشجویان از تهدیدهای مذهبی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه ♦ ۲۹۱

- عدلی‌پور، صمد؛ وحید قاسمی و سید احمد میرتبار (۱۳۹۳). «تأثیر شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر هویت فرهنگی جوانان شهر اصفهان». تحقیقات فرهنگی ایران، دوره هفتم، ش ۱: ۲۸-۱.
- مهدی‌زاده، سیدمهدی (۱۳۹۲). نظریه‌های رسانه؛ اندیشه‌های رایج و دیدگاههای انتقادی. تهران: همشهری، چ سوم.
- نصیری، بهاره و آمنه بختیاری (۱۳۹۴). «آسیب‌شناسی تلفن همراه بر خانواده». رسانه و فرهنگ، دوره پنجم، ش ۲: ۸۹-۱۱۸.
- Adli Pour, S.; V. Ghasemi & S.A. Mirtabar (2014). "The Effect of Social Network Facebook On The Identity of Isfahan Youth". *Iran Cultural Research Quarterly Seventh Edition*, No 1: 1-28
- Akbari, F. (2010). "Mobile Phone (2): Social Pathology". *Hason Magazine*, 23rd Issue: 112-120. Link: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/929326>
- Amiri, A.R. (2008). "The Study of Opportunists and Challenges Due to the Advent of New Technologies in Communication: a Step Forward on Formulating Strategy in NAJA". *Police Force Management Quarterly*, 4: 601-618.
- Barat Dastjerdi, N. (2014). "A Review on the Impact of Cyber Networks on University of Isfahan Students Cultural Identity 2012-13 Academic Year". Volume 25, No. 54: 159-170.
- Charagh Malaei, L.; P. Kadiver & G.R. Sarami (2014). "The Usage Virtual & Social Media in Education-Opportunities and Challenges". *Modern Education Notions*, No. 39: 29-59.
- Counts, S. (2007). "Group-Based Mobile Messaging in Support of the Social Side of Leisure". *Computer Supported Cooperative Work (CSCW)*, April, Volume 16, Issue 1-2: 75-97.
- Eiman, M.T. (2012). *Quantive Research Methodology*. Qom: The Joint Institute of University & Religious Seminary.
- Ferri, F.; P. Grifoni & T. Guzzo (2012). "New Forms of Social and Professional Digital Relationships: the Case of Facebook". *Social Network Analysis and Mining*, June, Volume 2, Issue 2: 121-13.
- Heinrichs, J.H.; J.S. Lim & K.S. Lim (2009). "Influence of Social Networking Site and User Access Method on Social Media Evaluation". *Journal of Consumer Behavior*, Volume 10, Issue 6, November/December 2011: 347-355.
- Khosravi, Z. (2010). *Experience of your in Mobile Phones in Changes of Social Norms*. Islamic Azad University, Khorasgan (Isfahan) Branch. Graduate School Thesis.
- Mehdi Zadeh, S.M. (2013). *Theories of Media & Popular Ideas & Critical Views*. Third Edition, Tehran, Hamshari: 359

- Naseri, B.&A. Bakhteyari (2015). **“The Pathology of Mobile Phone on Families”**. *Resaneh & Farhang Quarterly*, Fifth Edition, No. 2: 89-118
- O’Brocháin, F.;T. Jacquemard, D. Monaghan, N.O. Connor, P. Novitzky &B. Gordijn (2015). **“The Convergence of Virtual Reality and Social Networks: Threats to Privacy and Autonomy”**. ISSN: 1353-3452 (Print) 1471-5546 (Online)
- Omidvar, Taban (2002). **An Analysis of The Role of Virtual Social Media on Social Investment**. Islamic Azad University, Central Branch Tehran, School of Social Communication Science, Graduate School Thesis.
- Rahimi, M. (2011). **The Effective Factors on Generational Gap**. The City of Khalkhal Case Study. Islamic Azad University, Central Branch Tehran, School of Social Science, Graduate School Thesis.
- Rahimi, M.&R. Parandeh (2013). **“The Pathology of Cyber Space & Family: Threats & Challenges”**. The Second Virtual Cyber Space & Family. Iran Social Science, Web Site:<http://socialsciences.ir>
- Rojek, C. (2012). **Cultural Studies**. Parviz Alavi Translation. Tehran: Saneh Publications, P. 41-43.
- Sobhani Najad, M.;S. Pour Tahmasebi &A. Tajvar (2009). **“Culture and Social of Challenges& Functions of Mobile Phone, Strategies to Change them”**. *Cultural Engineering Monthly*, Third Year, No. 31 & 32: 18-28.
- Soleymani Pour, R. (2010). **“Social Networks, Opportunities & challenges”**. *Rah-Avrđ Quarterly*, No. 31, Summer Edition:14-19. Link: <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/732098>
- Stephen, G. (2003). **“Transformations: A World of Home Hemodialysis”**. *Health Care*; 38(2):29-50.
- Zaer Sabet, F.&S. Fardi (2012). **“A Sociological Analysis of the Application Of Mobile Phones Amongst Adolescents (Ages: 11-14) Tehran”**. *The Study of Satellite and New Media Quarterly*, 1st year, No. 2: 121-141.
- Zanjani Zadeh, H. (2005). **“The Analysis the Effect of Internet on Family Values Among Students”**. *Sociology Society Magazine*, Sixth Edition No 2: 121-146.
- Zemmels, D.R. &D.N. Khey (2014). **“Sharing of Digital Visual Media: Privacy Concerns and Trust Among Young People”**. *American Journal of Criminal Justice*, May (Online). Link: <http://link.springer.com/article/10.1007/s12103-014-9245-7>.

